

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.и.н. Иваничка Петрова Георгиева
за д-р Мира Николаева Маркова,
единствен участник в конкурса за доцент по етнология
към Историческия факултет на СУ”Климент Охридски”

Професионално направление: 3.1. социология, антропология и науки
за културата

Научна специалност: етнология – етнология на града

Конкурсът за “доцент” е обявен в ДВ бр.43 от 06.07.2011 г. за нуждите на
катедра Етнология при Историческия факултет на СУ”Св.Климент Охридски”

Кратки биографични данни

Единствен участник в конкурса е гл.асистент, д-р Мира Маркова, преподавател в
катедра Етнология на Историческия факултет на Софийския университет.

Мира Н.Маркова е родена на 14 май 1970 г. в гр.София. Завършва средно
образование през 1988 г., а през 1995 г. висше – магистър по история със
специализация по етнология, с втора специалност – португалски език.

След завършване на висшето си образование работи като екскурзовод и учител,
от 1997 г до 2000 г.. е редовен докторант към катедра етнология, а от 2000 – 2003 г е
избирана за хоноруван асистент по етнология.

През 2001 г. защитава дисертация на тема” (“Селото в Средна Стара планина –
края на XIX – XX в.”) за научната степен “доктор”.

През 2003 г. е назначена за ст.асистент в катедра Етнология, а от 2005 г. е
гл.асистент. От 2007 г. е член на ФС на ИФ, от 2009 г.- член на Общото събрание на
СУ. От 2006 г. е факултетен координатор по секторна програма “Еразъм”

Мира Маркова има две специализации – в Грац, Австрия (Карл Фрнаценс
Университет със стипендия Ернст Макс – през 2004 г.) и в Русия, Санкт Петербург
(Руски Етнографски музей (2009 г.) .

От общо 25 публикации, според изискванията на Закона РАС , М.Маркова
прилага 17 научни труда : 1 монография (хабилитация) 1 студия и 15 статии (от които
2 под печат). Тя участва с доклади в 10 научни конференции в България и чужбина
(Анкара, Киев). В договорната тематика на НИС към СУ участва с 6 различни теми
(2006-2011) и в два научни проекта към МОН (2009-2011).

Учебно-педагогическа дейност

От приложената справка става ясно, че Мира Маркова, отначало като хоноруван, а по-късно и като редовен асистент е водила семинарни упражнения по Етнология, Теория и история на етнологията, Българска етнология, Извъневропейска етнология, Етнология и съвременност в специалностите етнология, археология, история

В обучението на студентите-етнолози от бакалавърската степен тя е титуляр на лекционните курсове – Славянска етнология, Обичайно-обредна система (преименуван във Вяра, обред и локални традиции) и Етнология на града.

В магистърските програми тя чете лекции – Регионални традиции и музейна мрежа, Локални традиции, календарни празници и фестивали, Локални градски култури.

Мира Маркова се представя като добър преподавател с широки интереси, като добър ръководител на учебни практики и на курсови и магистърски тези. Тя умело съчетава своите теоретични познания с конкретните знания по история, етнология и културология. Тя умее да заинтригува и провокира студентите с интересни теми. Нейните семинари, от които имам преки впечатления са на високо научно ниво. Със своето отношение и поведение към студентите, с обективните критерии при изпитите и оценките за тях тя е спечелила уважението на студентите като обичан и уважаван преподавател. От студентите тя изисква сериозна и задълбочена подготовка и съчетано с такт и умение, тя не цели да им покаже колко те не знаят, а да провокира тяхното любопитство и да ги заинтригува, за да обикнат науката и да усвоят необходимите професионални умения. (Още като учителка, по думите на нейни бивши ученици, тя успяла да събуди интереса им и любовта към историята).

Научна дейност

Научните интереси на Мира Маркова са съсредоточени в следните области:

1. Народната култура в прехода от традиционност към модерност
2. Селището като организация и като социална и културна среда
3. Идентичност и памет
4. Миграционни движения в съвременността
5. Локални градски култури

Обособяването на тези научни области в някаква степен е условно, защото почти във всички свои научни трудове Мира Маркова разглежда няколко основни проблема – прехода от традиция към модерност, отпадане или трансформация на традиционните явления и проникване и усвояване на новото, ролята на идентичността и историческата памет в българското общество.

Към първия научен кръг могат да се отнесат статиите (според номерацията в приложения списък) за динамиката на селската култура в Кюстендилско(№ 17), за културата на селото през ХХ в.(№ 18), за българската хранителна култура (12), за лицата с особен статус (№ 9), за традиционния женски костюм от района на ГоцеДелчев (№8) и за панславизма и първата руска етнографска изложба (№3).

Към втория научен кръг се отнасят изследванията за селото като социална и културна организация – студията за селото в Средна Стара планина (№22), формирането на селището (№ 13,№24), промените в селото през ХХ в. (№ 15,17,18,25).

Към третия научен кръг са статиите за идентичността и паметта (“Пътят към себе си “(№ 15), за култа на св.Мина (№21), локална идентичност,житейските разкази и исторически спомен (№ 11)

Към четвъртия научен кръг се отнасят статиите за миграционните движения (№ №9,19).

Към петия научен кръг можем да причислим монографията за локалните градски култури (№1), статиите за локалността в живота на българската столица (№4), за малкия български град (5), за локалната идентичност в големия град (№ 7,8)

М.Маркова е направила своите разработки въз основа на старателно събиран етнографски теренен материал, въз основа на добро познаване и щателно използване на различни архивни данни (ръкописи, фотографии, карти и др.).

За реализиране на своите научни търсения, освен класическите етнографски методи (наблюдение, интервю,беседа), тя прилага биографичния метод и използва житейския разказ. М.Маркова има добра теоретична подготовка, добре познава съвременната научна литература и съвременните течения в етнологията. Умее да структурира проблематиката, да анализира явленията през призмата на изследователските задачи, да прави обобщения за народната култура в контекста на историческото и социално развитие на българското общество.

М.Маркова обръща внимание на слабо разработени проблеми .Например връзката между индивида и колектива или мястото на другостта в народната култура, отразена към лицата с особен статус. Отбелязва, че отношението към “различните “ е защитен механизъм за опазване на общността, защото според мирогледните представи, хората, различни от останалите, нарушават нейната цялост.

Под един нов ракурс авторката разглежда традиционното българско хранене като отражение на народния светоглед. Тя го определя като културен модел, който е

резултат от онаследена традиция и привнесени влияния, като контактен между различни културни и кулинарни зони. В перспектива, според авторката, чрез изследвания на храната и храненето може да се проникне в балканския свят.

В отделна статия, посветена на първата руска етнографска изложба през 1867 г., М.Маркова посочва значението на етнографския артефакт за политическите цели и мястото на етнографията в развитието на българската национална идея.

Важно място в научните търсения на М.Маркова заема поселищната проблематика. Като въвежда и нов етнографски материал, авторката прави типология на селото от Средна Стара планина в периода между традицията и съвременността. Тя определя селото като зона, в която човекът култивира и използва природата, препредава натрупания социален опит и осъществява равновесието между заобикалящата го среда и обществото. Чрез взаимоотношението човек-село, Мира Маркова показва как селото формира и определен тип поведение и норми на живот. Тя показва и как държавната политика от средата на XX в. разрушава подредения и регламентиран от традицията селски свят и преобръща ценностната му система. Създаването на селище е процес на усвояване на пространството, което има реален, практически и митичен, сакрален аспект. В историите за селищата митичното и рационалното са преплетени - селището се откроява както среда за съществуване на човека, така и универсална система за възприемане и организиране на света.

М.Маркова проявява голям интерес, отразен в почти всички нейни трудове, към идентичността и паметта. Тук авторката фокусира вниманието си върху историята, интерпретирана от обикновения човек и отразена в неговите житейски разкази и спомени. Това е един от механизмите за формирането на личностната и локална идентичност, в които се пречупва националната история. Връзката идентичност-култура, разгледана през един християнски култ, показва преплитането на традиционни представи с християнската вяра и с рационализма на модерното време.

Ново за българската етнология е проучването на локалната градска култура. В центъра е монографията на Мира Маркова, посветена на локалните градски общности и техните култури в съвременната градска среда. Проследява се формирането на специфичните градски култури на кв.Редута в София, ново образуване без наличието на стар селищен континуитет, и гр.Стрелча, село, придобило статут на град през 60-те години на XX в. Изследването, макар да акцентира върху микро историята не е поселищно. В него се проследява формирането, трансформациите и ритъма на промените от традиция към модерност в различни градски общности.

Мира Маркова доказва, че градските култури отразяват спецификата на урбанизационните процеси през XX в., протичащи под влияние на различни фактори. Локалната култура на малкия град и периферния градски квартал разкрива конкретното функциониране на индустриалния културно-битов модел.

В монографията е показано, че тези култури притежават значителна устойчивост и стабилност (поддържани от училището, спортните клубове, читалището, църквата), както и способност да се възпроизвеждат. Книгата съчетава история, традиция и модерност. Изследва съвременността като отчита тези фактори.

В монографията са разгледани и други проблеми – демографски промени, отношения стари и нови заселници, реакция на общностите към промените в края на XX в., всекидневие и празничност, усвояване на градските стандарти, център и периферия на големия град, традиция и модерност, родова и локална идентичност и др.

Най-важните приноси и изводи от цялостната научна продукция на Мира Маркова са следните:

1. Монографията е първо по рода си сравнително-типологично изследване на локалните култури у нас. Въз основа на типологичните особености на квартала и малкия град, локалната градска култура се определя като сложен културно исторически комплекс, който пренася във времето кодовете на българската културна и етническа памет. Всяка локална градска общност представлява единство на природа, история, социален ритъм и индивидуален жизнен път на човека. Специфичната локална култура е резултат от процеса на преплитане на индивидуалното и колективното.

2. В периодите на криза е налице връщане към опорите на идентичността, а те се търсят в историческата памет, традициите, общия спомен, съвместното празнуване, общуването...

3. Градът е не само история, поселищна структура, социална среда, но и културно-исторически феномен, формиращ определени мисловни стереотипи, поведение и норми на живот.

4. Промените, които обхващат живота в селото и града, особено през втората половина на XX и началото на XXI в. настъпват най-бавно в менталитета, защото човешкото поведение и светоусещане до голяма степен се рамкират от традицията в семейството и селищните структури.

5. Статутът на селището е твърде формален, от гледна точка на битовата култура. Градският модел на култура и поведение, макар и бавно се възпроизвежда

предимно чрез възпитанието, образованието, междуличностните отношения, семейството и др.

6. Параметрите на градския живот включват уменията на човека да общува с различни пространства, отвореността към новото, интересът към другостта, различното осмисляне на връзката човек-среда-общество. Гражданинът е човек, свободен по дух.

7. Локалната идентичност на квартала в големия град е симбиоза на онаследената традиция и модерните търсения на човека. Житейските разкази дават възможност да се разбере поведението и позициите на обикновените хора, мотивирани от глобалните исторически събития, връзката между индивидуалната съдба и хода на историческия процес; на битово равнище - разбирането на историята се пречупва през личните преживявания и спомени, предавани от поколение на поколение. Това става част от личностната идентичност, но оказва определено въздействие и върху формирането на идентичността въобще (локална, културна, гражданска, национална).

8. Научно-приложната значимост на монографичния труд на Мира Маркова може да се потърси в контекста на работата върху възпитанието и образованието, в промяна на облика на селището и квартала, с оглед да се създадат места за общуване, развлечения, спорт и др., които постепенно водят до промяна на битовата култура и менталитет.

Заключение

Гл.асист., д-р Мира Маркова представя документи и материали, които отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав на РБ, Правилника за прилагането му и Правилника на СУ "Св.Климент Охридски". В конкурса за доцент тя участва с отпечатана монография и с напълно достатъчен брой научни трудове, публикувани в български научни издания, много от тях изнесени на международни конференции.

Изследванията на д-р Мира Маркова имат голямо научно и теоретично значение, както и практическо приложение в културната и социална практика. Тя е добър и отзивчив колега и уважаван преподавател.

Научната и преподавателска квалификация ми дават основание да препоръчам на Научното жури да избере гл.асист. д-р Мира Николаева Маркова за академичната длъжност "доцент" в Софийския университет "Св."Климент Охридски" по професионалното направление 3.1. Антропология, социология и науки за културата, специалност етнология .

03.10.2010 г.

Рецензент:

